

Perspective critice asupra operei lui Ion Luca Caragiale

Caragiale este perceput ca fiind un mare clasic al literaturii române, alături de Mihai Eminescu, Ion Creangă, despre care s-a scris și se va mai scrie. Criticii avizați au comentat operele lui Mihai Eminescu, Ion Creangă și marelui Caragiale, dar fiecare generație nouă de cititori îi descoperă și îi redescoperă precum îi interpretează și îi reinterpretează. Dacă îl citim pe Ion Luca Caragiale remarcăm faptul că ne vom întoarce în timp, acum un secol, dar, în același timp vom rămâne „tot datorită lui nenea Iancu, în prezentul, care ne înconjoară și uneori, ne copleșește!”

Mihail Sebastian afirma: „Din punct de vedere artistic, un scriitor este inactual, atunci când opera sa este scoasă din circulația vie a valorilor de artă și nu mai are contact direct cu publicul, cu critica și în genere cu ceea ce se cheamă conștiința literară a unui timp. În mod vădit, un asemenea lucru nu se întâmplă la Caragiale. Piesele lui se joacă, volumele lui se tipăresc, opera lui continuă să aibă o mereu înnoită forță de pătrundere în noile generații de cititori și de spectatori.”¹. Operele marelui clasic au o valoare inestimabilă, iar piesele lui se joacă, sunt de actualitate.

Au fost momente când s-a afirmat că opera lui Caragiale a făcut referire la o lume care a dispărut și că societatea, din zilele noastre, nu ar mai avea nimic în comun cu „O scrisoare pierdută”, dar nu este adevărat întrucât atât în politică cât și în cultură „Cațavanceii și Farfuridii abundă”².

Întotdeauna arta lui Caragiale a fost aceea de a crea viață, de a surprinde trăsături de caracter în viziune comică. Această capacitate este evidentă și în „Schițe și Momente”, unde scriitorul este preocupat de către unele categorii sociale și medii de viață din care își reperează eroii: școala, familia, strada bucureșteană, presa, justiția.

Volumul „Momente”, a fost publicat în anul 1901, a adunat schițele publicate în „Moftul român, și pe celelalte din „Universul”. După ce a publicat acest volum, marele clasic a continuat să scrie „momente”, ele fiind reunite în „Schiță nouă”, volum apărut în anul 1910.

Scriitorul reconstituie, din frânturi, lumea începând cu anul 1900, evidențiază cât de greu este să fii extrem de responsabil pentru cuvântul scris, totul se rezumă la clasic: concentrare stilistică, personaje, lărgirea scenei sociale.

Prin capodoperele sale, Caragiale ne trimite și ne ajută să cunoaștem mult mai bine epoca și lumea de la periferia orașelor, nepotrivirea dintre fond și formă comparativ cu realitatea încriminată. În schițele sale, autorul pune în evidență falsul democratism, prostia, demagogia, vulgaritatea, existența unei culturi neasimilate.

¹ Ion Luca Caragiale, Momente și schițe, Adriana Ghencea.

² Adriana Ghencea- Ion Luca Caragiale, Momente și schițe

Atât prin proză cât și prin dramaturgie, Caragiale se numără printre scriitorii care au adus o contribuție remarcabilă în ceea ce privește dezvoltarea literaturii române. Însuși marele critic literar George Călinescu afirma: „Astfel <<momentele>> înseamnă, în proza noastră, o treaptă, de o importanță asemănătoare aceleia pe care „O noapte furtunoasă”, „O scrisoare pierdută” au reprezentat-o pentru teatru.”³. „Teatrul lui e plin de ecouri memorabile, ce au asupra spectatorului, care le știe pe dinafară, efectul pe care melodia operei italiene o are asupra publicului. Când Tipătescu zice pe scenă: <<...dacă nu curge, pică...Las` că știm noi!>> îți vine să strigi din stal în numele lui Pristanda: <<Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți!>>. „Așa precum mâna pierdută e de prisos Venerei din Millo, cu toate că cineva pretindea a fi găsit, orice adaos la acest ecou așa de profund uman este insuportabil și actorul are un concurent primejdios în spectator care, mental, poate să intoneze mai just.” (Al. Piru).

El subliniază foarte bine sensul satiric și critic al operei marelui scriitor. În „Aspecte ale limbii și stilului lui Caragiale”, Tudor Vianu arată că „principalele tehnici ale scriitorului care stăpâna lumea cu preciziunea unui virtuoz vorbirea omenească, aparțin notării realist-critice a limbajului, însuflețirii dramatice și ironiei ... vocabularul lor și particularitățile fonetice și morfologice, felurile frazei și construcțiile sintactice, precum și alte multe detalii ale limbii și stilului sunt principalele mijloace de care se folosește autorul pentru a zugrăvi individualitatea oamenilor săi și categoria lor tipică și generală.... Limba pe care o pune Caragiale în gura personajelor sale este un mijloc al datării, al localizării, al tipizării și, ca atare, un mijloc al criticii.”⁴.

Dramaturg și prozator, I. L. Caragiale a fost un observator lucid și ironic, în același timp, al societății românești din vremea lui, un scriitor moralizator și realist, care a dovedit un real spirit de observație, fiind un necruțător pentru cunoașterea firii umane, din acest considerent personajele lui trăiesc în orice epocă prin vicii, ridicol, ridicol și prostie.

Prozatorul este înzestrat cu o inteligență scilipitoare și cu o imaginație ieșită din comun. El folosește cu măiestrie satira, sarcasmul, ironia, pentru a evidenția moravurile societății românești și pentru a contura personaje care sunt dominate de o țară morală reprezentativă pentru tipul și caracterul uman.

Criticul Garabet Ibrăileanu afirma că dramaturgul face „conurență stării civile”, deoarece I.L. Caragiale a fost cel care a dat viață unor tipuri umane memorabile, unor tipologii unice în literatura română.

³ George Călinescu - „Istoria literaturii române”

⁴ Tudor Vianu, Arta prozatorilor români.

În majoritatea operelor, dar cu precădere în volumul „Momente și schițe”(1901), Caragiale ridiculizează prostia, incultura și snobismul familiilor burgheze, caracteristici care au ca rezultat eșecul evident... în educația propriilor copii.

În majoritatea schițelor sale, personajele sunt mai ales funcționarii de toate felurile, care formează mica noastră burghezie. Aceste nume, din operele sale, sunt caracteristice; acești oameni au nume precum Ionescu, Georgescu, Vasilescu, Popescu, adică oameni „fără strămoși”- Garabet Ibrăileanu. Substantivele proprii, din operele caragialiene arată lipsa de personalitate a acestor personaje, insignifiența lor și, în mod deosebit, aceste categorii sunt lipsite de interesele adevărate ale vieții care încearcă să își umple golurile sufletești, de ființe deznădăcinate, cu tot felul de preocupări.

Această pătură socială formează obiectul satirei lui Caragiale. „Amicii” din opera caragialiană „Lache, Mache, Tache” stăpâni pe câteva cunoștințe banale și nerumegate, exprimate într-un stil ridicol de incoerent și într-o limbă ridicol de împetrițată, umplu pagini cele mai frumoase ale lui Caragiale (...)⁵. Caragiale poate fi considerat un scriitor național, opera sa fiind reprezentativă pentru spiritul românesc, dar și un scriitor universal, el croind tipuri umane care se regăsesc în orice societate.

Marele Caragiale rămâne un scriitor actual, piesele sale având succes și în zilele noastre, opera lui fiind foarte mult citită și studiată.

Metorul Junimii a observat, că în teatrul lui Caragiale, aparențele ascund esența tragică a caracteristicii umane, dramaturgul creează adevărate tipuri umane, care pot concura cu cele din literatura universală.

Marele merit al lui Caragiale este acela de a avea o grijă deosebită pentru limbaj. Însuși scriitorul afirmă: „Teatrul este o artă constructivă, al cărei material sunt conflictele ieșite între oameni din cauza caracterelor(...) bucuria râde în ochii vii, durerea plânge în lacrimi adevărate (...)”. Însă, fiindcă teatrul ne arată oameni, și fiindcă, în împrejurimi omenești, acțiunile care sunt chiar viața sunt însoțite de vorbire, oamenii dramaturgului trebuie, firește să vorberască și ei (...)⁶.

Criticul Eugen Lovinescu consideră că atunci când va dispărea societatea lui Jupân Dumitrache și al lui Ipistatului, va dispărea și interesul față de literatura lui I. L. Caragiale. Satira caragialiană va cădea sub incidența lui. De aici a derivat și rezerva criticului față de durabilitatea comediilor și a „momentelor”. Totuși, afirmația lui Lovinescu se va modifica întrucât în „Pași pe nisip”, criticul îl numește pe Caragiale „un mare scriitor satiric”, în folietoanele din „

⁵ Spiritul critic în cultura românească, Iași, Editura revistei „Viața românească”, 1909, Pagii alese-I.L.Caragiale

⁶ Pagii alese-I.L.Caragiale

Zburătorul”, părerea fiind defavorabilă pentru că în „Titu Maiorescu și contemporanii săi”, devine mai optimist.

În „Influențele literaturii române asupra literaturii franceze”, Lovinescu îl denumește pe I. L. Caragiale, un dramaturg „genial”, atribut pe care îl utilizează foarte rar. Lovinescu are o suspectă intoleranță ideologică față de autorul piesei de teatru „O scrisoare pierdută” și această intoleranță va influența și judecata estetică a operei.

Se subliniază frecvent că textul marelui Caragiale este totuși același. Acesta este prezentat ca fiind fragmentat, dar din bucăți totuși distincte. Maria Vodă Căpușan afirmă că literatura este „drept singura artă unde nu se cere vreo strădanie - demistificare a clișeului romantic despre spontaneitatea actului creator.”⁷

„Pentru unii Caragiale este un mare „clasic”, nu doar ca unul din vârfurile „trinității” literare în secolul al XIX-lea românesc, ci și, grație plurivalenței semantice a termenului „creator” în sens demiurgic care construiește sub „specie aeternitatis”, după chipul și legile naturii – așa cum gândea Eminescu despre Shakespeare”⁸. Sunt destul de mulți care îl percep pe Caragiale ca fiind un scriitor modern, care are conștiința poziției în timp a creației, comediantul rebel față de tradiția imediată. El este cel care anticipează sensibilitățile specifice omului contemporan.

Din punct de vedere estetic, marele clasic I.L. Caragiale, aparține realismului fără să se poată susține că scriitorul ar fi urmat în termeni rigizi programul acestui curent literar.

Maiestrii i-au fost unchii săi, Costache și Iorgu Caragiale, scriitori și actori, în anii când se presupune că ar fi urmat cursurile la Conservatorul din București, și când l-au inițiat în literatura clasică, în comedia italiană (sec. XVI-XVIII) și în comedia de moravuri franceză.

Cu certitudine, lui I. L. Caragiale îi era extrem de familiară „Comedia umană”, titlul pe care Honoré de Balzac îl dădea romanelor sale în 1842.

Erau voci care afirmău că lumea este un vast teatru, o mare și amuzantă comedie, un spectacol reluat, cu numere de circ, cu marionete și actori mascați, sub care erau cunoscute diverse figuri umane de pe scena vieții. Această percepție despre lume a persistat de la comedia italiană și până aproape spre timpurile contemporane. Dacă pentru ceilalți lumea era un teatru vast, pentru scriitorul nostru viața este o „mare comedie”. Trebuie adăugate rezonanțele naturaliste din scrierile sale, evidente în valoroasele lui nuvele.

Viziunea realistă este predominantă în opera lui Caragiale, dar el este conștient că adevăratul realism constă în proiecția unei experiențe subiective în corelație cu existența socio-umană. El este

⁷ Despre Caragiale, Maria Vodă Căpușan, Editura Dacia Cluj Napoca 1982

⁸ Liviu Papadima, Caragiale, firește, Ed. Fundației culturale române, București, 1999

scriitorul care evită eroarea de a confunda realismul cu zugrăvirea exclusivă a lumii exterioare. Este de menționat faptul că literatura reprezintă o relație tensionată între eul creator și lume. Universul literar imaginează o reconfigurare a lumii date, după principii care ți de viziunea scriitorului. Scriitorul I.L. Caragiale este foarte preocupat de enigma vieții.

Personajele lui I.L. Caragiale sunt dependente de obiecte, relații pe care le „găsesc” întâmplător, la berărie, pe stradă, în tren. Singure aceste personaje nu se simt responsabile, și nici nu pot fi capabile de nicio reușită sau inițiativă. Societatea se pare că nu există pentru acești oameni, care trăiesc în funcție de ce „găsesc”.

Personajele din opera lui Caragiale nu se văd în postura decât de a poseda ceva, iar prin intermediul acesta speră să devină el însuși „cineva”.

Prezicerea lui Eugen Lovinescu, că opera lui Caragiale, peste cincizeci sau o sută de ani, nu va mai stârni nici un interes, ocupându-se de o lume neinteligibilă, s-a dovedit neadevărată, din fericire, pentru literatura română.

Alături de Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ioan Slavici și Titu Maiorescu, Ion Luca Caragiale rămâne în conștiința publicului ca unul din reprezentanții de seamă ai perioadei, numită în literatura română „Epoca marilor clasici”.

Prof. Popa Daniela

Școala Gimnazială „Maior Ioan Murgescu”-Smârdan